

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Syntagma Iuris || Vniversi, Atqve Legvm || Pene Omnivm
Gentivm, Et || Rervm Pvblicarvm Præcipvarvm,||**

Grégoire, Pierre

Francofurti ad Mœnum, M.D.XCIX.

VD16 VD16 G 2999

26 de secundis nuptiis.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-97739](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-97739)

quæ sepe cogant parentes iudicium ferre contra proprium sanguinem: neque eisdem assentendum putauit Caius, l. 4. de inoffic. testa. P. Nihil ÷ furore amoris vehemens, quem retinere tantum est philosophiæ perfecte monentis, infæm & inheretem concupiscentiam frænantis, vt ait Iustin. §. l. iud quoque, quib. mod. nat. eff. legit. coll. 6.

Sic autem viris amor, quis modus ad sit amor? Virg. Eclog. 2. Et sicut mulier è viri, sic & virum vxoris, prouocare liberalitatem facile blanditiis creditur, l. fin. si quis alig. test. prob. in P. l. fin. C. eo. tit. Quomodo enim arbitramur facultates denegaturos coniuges mutuo, qui cupidinis illecebris peritici propria concedunt mutuo corpora? et extra matrimonii sanctam castitatem, infelix cupiditatis certe captio, quæ & propriam personam, pecuniis multo cariorum, prostituere sepe persuadet, quæ res & auxilio & misericordia idcirco digna habetur, l. 1. de SC. Claud. C. S. fin. de success. subl. qua seib. per bon. vend. Proinde iuste prohibet vitas liberalitates, & ante obsequi lubricas in paupertatem vias: fatiusque visum sic iuueniles coercere calores, ne cupiditati dediti tristitiam sentiant, l. si. §. filius autem, de bon. qua lib. lib. 6. C. S. optimum, de

10 non elig. secun. nub. in Auth. ¶ Neq; enim inhibetur, vt inter maleuolos, vel infestos donatio, sed vt inter conuictissimos: ne affecta nimio fiat alter pauperior, l. si id quod, §. si quis, & §. quod legaturus, de donat. int. vir. & vxor. P. ¶ Reliqui ÷ nam que contractus, præter donationem sine fraude prohibitionis iurii, permittuntur coniugibus, ex quibus pauperiores non reddantur, l. si sponsus, §. 2. circa, & l. si vir vxori, de don. int. vir. & vx. ¶ Accedit ÷ quod, vt ait Sextus Cecilius, l. 2. eod. P. futurum esset d. senti matrimonio, si qui donare posset, detrectaret coniugii: atque tandem venalia fore matrimonia, nempe quia his donationibus, veluti pretio retineantur: coactæq; essent metu dissidii donationes aduersum propriam naturam: quæ liberalitatis & extra coactionem sunt, l. donari, de reg. iur. l. 1. & l. donari, de donat. in P. Neque enim in necessitatibus liberalitas constituitur, l. 4. de adm. leg. P. Minusque libera matrimonia, quam eorum exigit natura, essent, l. 2. de inuit. stipul. C. l. si in stipulatio facta fuerit, & l. Titia, de verbor. obl. in P. c. cum apud, & c. cum locum, de sponsal.

13 ¶ Atque ÷ antiqui amorem honestum solis animis, sine hæc hac liberalitatis constare æstimarunt, Vp. in l. 3. de don. int. vir. & vxor. P. amor etenim quidpiam spirituale, quod liberos vel gratiam promercentalem non habet, vt notat Pacorn. in cap. quanto, de iud.

14 ¶ Adiciam ÷ puellarum leue & facile ingenium, fratribus vel metu vel voluptate mariticum expellum, §. quæ situm, de aequal. dot. in Auth. Aristot. 9. de animal. in prin. l. cum multa, de dona. ante nupt. C. & volabile, Vt corpus tenerum, sic mors infirma puellis, Fortius ingenium suspicor esse viri. Ouid. epist. Herus ad Leand. Sic T. bullus 4. lib. de N. æra loquens, Sed stelli poterit, mens est mutabilis illi.

Et Virgilius 4. Æneid. & forum de verb. sign. l. si. de inoff. testa. C. c. de viduis, in 2. 27. 9. 2. — Varium & mutabile semper, Fœmina.

15 ¶ Ad ÷ extremum, si hæc donationes simplices permitterentur, atibi ratifant nomothetæ futurum, vt liberorum contemneretur cura, l. 2. de don. int. vir. & vx. in P. aduersum præscriptum legis, quo mandatur, vt quisque suam sobolem nutriat, l. 2. de infan.

16 exposit. C. tit. de alic. lib. & de lib. agnos. ¶ Hinc ÷ sequitur, donationes pari calculo esse improbatas, quæ ante matrimonium quidem fiunt, sed quæ conferuntur, vt valeant eo secuto, l. quod sponse, de don. ante nupt. C. cum simi.

17 ¶ Demum ÷ tamen aliquos casus interpretes, vsu & moribus ratione aliqua receptos: veluti si maritus sit plebeius diues, qui vxorem cui donat, accipiat nobilem: si senex & capularis, vxor adolescentula. Nic. Boer. in consuet. Buir. tit. de consuet. mat. & dotis, §. 1. Fran. de Cur. consuet. seu. inc. quod notabile, Bart. Bal. in l. si ita stipulatus, §. si tibi nupsero, & in l. diuortio, de ver. obl. in P. Quia hæc non videtur simplex, sed remuneratoria donatio, ob alia, quam ob matrimonii affectionem: & remuneratioes aliæ habent vim, quam simplices donationes, valentque inter personas, a quibus simplices reiciuntur, l. si pater, §. fin. & l. Antilius Regulus, de don. in P. Et in nobilem vxorem plebeius conferens donationem, non tamen eam vxorem munerare censetur, quantum sibi affinitatem proximum eius comparare: cum principium affinitatis vxoris sit, l. 4. de grad. affini. In iuvene alia utilitas quam matrimonii: sed ni accedit, nempe quod quædammodo iuuenescat calore illius:

sicut legimus conquistam Dauidi Abisai, 3 Reg. c. 1. puellam pulchram Sunamitidem, vt cum eo dormiret, & calcifaceret eum. Alioquin natis commode propter senectutem retineri matrum nium non potest sine largitione, quæ ideo expresse permittitur, ne diuortium fiat, vt expresse notat Caius, l. vel propter, in l. præced. de donat. int. vir. & vxor. in P. ¶ Valebunt ÷ itaq; & donationes, quæ & donanti aliquam adferunt utilitatem, quibus pauperior fieri non videtur: veluti si ad dignitatem, l. quod adipiscenda, eo. P. comparandam viro donet vxor, exprimatque & dignitas, & quantum donetur. Ex ea enim vxor consequitur utilitatem dignitatis, cum radiis mariti refulgeat, §. si de consul. in Authen. l. mulieres, de dignit. lib. 11. C. Compati etiam aduentibus casibus, & infortunis coniugis non est alienum a iure, l. si cum dotem, 23. §. si maritus, sol. mar. P. & ideo in refectionem ædium exultarum vxoris aliquid elargiri permittitur, l. quod si vir, de donatio. int. vir. & vxor. in P. Multa etiam vxori donata tenent, vt vestimenta, l. si mulier ex pecunia, §. si. eo. l. mutus, §. fin. de iur. dot. in P. monilia, fructus alimentorum causa, & huiusmodi pleraque, quæ non iure donationis solum, sed ob officium maritale, quod ad ea tenetur, vt ad onera, sustententur. ¶ Annotandum ÷ tamen obiter moneo, interdum vestes pretiosas & plures comparata marito, quæ, si præmoriatur vir, vel ea præmoriatur viro, mariti heredibus, vel ipsi superstiti restitui debent, quotidianis tantum vxori relictiis, Bart. in l. penult. §. si quis vxori, sol. mar. Ang. consil. 101. Pau. Castren. consil. 184. Bald. l. cum re, de donat. ante nupt. num. 3. & 4. Boer. late, in comment. ad consuet. Buir. in tit. de consuet. mat. & dot. Decis. cap. Thol. 336. videlicet quando simpliciter concessæ sunt pretiosæ vestes vxori, & pro vsu. Alioquin autem si eo animo vt perpetuo vxoris essent, sint datæ & traditæ, nec mortis temporè reuocant, mulier, & eius heredes eas retinent: sicuti & quando seruo vestimentum datur, ea distinctè ne vitimur, l. id vestimentum, 26. de pecul. in P. Siquidem nisi exprimat clare donatio vxoris causa, comparata ad vsum tantum, non donationis causa censetur: & proinde ea mortua, sub mariti sit dispositione, l. si quid earum, 45. in prin. & §. 1. de leg. 3. l. qui concubinam, 29. de legat. 1. Vt non inuicem legatum earum sit factum vxori, l. hoc legatum, 41. de legat. 3. quæ d. nullum alioquin esset, si res quæ eius esset, iam eidem legaretur, l. propria res, C. de legat. Semel enim meum, amplius fieri nequit meum, §. si itaq; discretis, de action. l. nemo rem suam, de verborum obligat. cum dominium, non nisi ex vna causa ad nos pertinere possit, et in possessione diuersum statuat, l. 3. ex pluribus, de acquir. posses. P. c. inter dilectos, de fide instrum. Vt præsumatur tantum, concessio huiusmodi facta vxori, vsus, non donatio, iuris videntissima præsumptione: qua neminem suum iactare voluisse colligitur, leg. cum de indebito §. 1. de probat. in P. idem cum sit donare ac perdere, l. si filius familiaris, de donat. in P. ¶ Hæc ÷ eadem & de torquibus, armillis, bullis, aliisque monilibus, quæ vxori ornamentis causa conceduntur, dicenda censeo, obseruata eadem distinctione: nisi municipalis lex, vel conuentio in matrimonii prædiis, vel in tractatione aduerferet. ¶ Dummodo ÷ & illud singulare Barto. in l. quamuis, de aur. & argen. legat. notetur: statum municipale vel mores, quibus lucro huiusmodi esse dicuntur vxoribus, non esse intelligenda de pretiosis, sed de vulgaribus monilibus & vestibus: quod quamuis sub obscure notat Bartolus, tamen Nicolaus Boerius secundum eam sententiam iudicatum fuisse scribit, Nicol. Boer. ad consuet. Buir. tit. de consuet. mat. & dot. §. 4. Quæ æquitatem eam habere mihi videtur, quia municipalia statuta, quoad fieri potest, iuri cõmuni sint cõcilianda, & quia quæ iuris singularis non trahantur facile ad consequentiam, Paul. l. quod vero contra, 13. de legib. l. br. 1. P. titulo tertio, vtque stricti iuris non protogentur ad familia, l. quicquid adstringenda, de verborum oblig.

De secundis nuptiis. Cap. 26.

Lib. 5. C. tit. 9. Lib. Decret. 4. tit. vlt.

- 1 Nuptia secundæ non sunt improba. Tertullianus male secundas reprobat nuptias.
- 2 Nuptia secundæ cur non benedicantur.
- 3 Nuptia secundæ & plures repetitæ dicuntur.
- 4 Nuptiarum primarum, & repetitarum differentia. Nuptia secundæ quamuis permixta, vere tamen fornicationes.
- 5 Nuptia secundæ in temperate habita Ethnicis.
- 6 Nubebant, vnde publicis festis, non virgines quare.
- 7 Nuptia repetitæ Mosconis permixta, sed vix habita legitime.

tertium

- tertia sine causa non permittunt: quartas a Christiano alienas putant.
- 8 Nuptiae repetitae quando & quomodo, & num semper permittuntur in Orientali ecclesia: & repetitum poena.
- 9 Nuptia prima benedicuntur, non secundae.
- 10 Uxor sacerdotis Iudeorum & Ethnicorum esse nequebat vidua: nuptias sacerdos non repetebat.
- 11 Bigamus, & qui viduam duxit, non potest promoueri ad sacros ordines.
- 12 Relictum, si non nupsit, vidua prohibet nuptias, in virgine valet, spreta etiam conditione.
- 13 Mater ad secundas transiens nuptias, non reuocat donationes filiis factas propter ingratitude, paucis exceptis causis.
- 14 Pecunia pie debite maritandis pauperibus, non debentur pro maritandis viduis, sed pro primo nubentibus.
- 15 Contributio tale, quae debetur pro maritandis filiabus, debetur tantum pro filiabus in primo, non in secundo matrimonio.
- 16 Bigamus non vitur privilegio clerici.
- 17 Secundae nuptiae puniuntur, non prima, si intra annum luctus fiant.
- 18 Annus luctus olim 10. nunc 12. mensium.
- 19 Nuptiae repetitae intra annum luctus, suspicionem habent. finitram.
- 20 Nubens ante annum luctus, sacrificabat vacam pregnantem.
- 21 Vir non tenetur lugere uxorem.
- 22 Parus num edis possit 10. 11. & 13. mense.
- 23 Repetendarum nuptiarum spatium & luctus, eiusdem rationes.
- 24 Poena nubentium intra annum luctus iure ciuili inposita, iure pontificio quare sublata.
- 25 Mulier etiam pregnantis coitum desiderat.
- 26 Num poena nubentis secundo sublata censentur ei, quae intra annum nubit.
- 27 Miscella lex de viduitate remissa.
- 28 Poena secundo nubentium fauore liberorum, quo ad lucra approbata.
- 29 Nouerca superinducte liberis, malum.
- 30 Nouerca superinducens liberis, consilio patriae lege Charunda arcebat.
- 31 Nouerca unde dicta.
- 32 Nouerca Agrippinae Claudii Caesaris uxoris in vitricos crudelitas, ut sus faueret.
- 33 Nouercalia delinimenta insuauant. parentes contra liberos proprios.
- 34 Nouerca odium, pro maiori.
- 35 Femina secundo nubentes contemunt bona & vitam liberorum prioris matrimonii, amore secundae mariti.
- 36 Septuaginta Trachalorum matris nuptiae secundae, & eius testamentum, ob contemptos priores liberos, improbat.
- 37 Nuptiarum quoque, repetitiarum iniuria ad maritum praemortuum pertinet.
- Margin cap. Phadrus sum. Mundium.*
- 38 Nubens secundo, habens ex primo filios, amittit proprietatem lucrorum, quae habuit a priore marito, quocumque titulo.
- 39 Nubens secundo, nec lucra prioris coniugii distribuere potest inter liberos prioris matrimonii suo arbitrio, vel electione: quod & in viro repetente matrimonium locum habet.
- 40 Ingrati filii amittunt lucra prioris matrimonii.
- 41 Viduae, quae nuptias non repetunt, non procul a virginitate ponuntur.
- 42 Viduus vel vidua, si non repetant nuptias, pariuntur pro virili cum filiis illius matrimonii, dotis seu donationis propter nuptias seu augmenti lucra in proprietate, & de lucris aliis libere disponunt.
- 43 Pater materve transientes ad secundas nuptias filii decedentibus prioris matrimonii, quomodo cum filiis seu aliis fratribus succedunt in usufructu vel proprietate.
- 44 Mater non petito iure filio pupillo, consulans ad secundas nuptias, aut non reddita ratione tutelae, ei non succedit.
- 45 Lucra prioris matrimonii instituto generaliter herede extraneo a parente, censentur reseruaa liberis prioris matrimonii.
- 46 Lucra quae pater aut mater consequitur ex morte filiorum prioris matrimonii, decedentium ab intestato, tenentur reseruare mortuos aliis filiis eiusdem matrimonii, non autem si illis ex testamento successerunt.
- 47 Bona quae coniunx transiens ad secundas nuptias habet per successionem intestati, a filio mortuo prioris matrimonii quae sita per il-

- lum aliunde, quam ex praemortuo coniuge, sunt in illius libera dispositione, secus si veniant a praemortuo coniuge.
- 48 Infamis aliquando facta, quae transiret ad secundas nuptias, si haberet liberos.
- 49 Nuptiae repetitae non priuam dote sua mulierem, nec virum donatione propter nuptias, quam uxori mortuae dederat: sed sibi, non liberis prioris matrimonii conseruat.
- 50 Donationes quoque reciprocae coniugum non reseruantur prioris matrimonii filiis, nec remuneratoria.
- 51 Poena in bonis propriis transuentium ad secundas nuptias, ne possint ex his relinquere uxori, vel marito, vel vitrico, plus quam vni ex liberis prioris matrimonii reliquerint.
- 52 Mater paterve repetentes nuptias, libere possunt in bonis propriis aliquem, vel aliquos liberos primi, secundi, vel tertii matrimonii instituire, relicta aliis singulis legitima & lucris suarum nuptiarum.
- 53 Coniunx qui decessit, & donauit vel legauit superstiti, potest caueere valde, ne donata subiiciantur legibus reseruationis liberis prioris matrimonii, etiam si superstes nubat, & potest permittere nuptias.
- 54 Filii prioris matrimonii consentientes secundae parentum nuptiis, non vitantur postea privilegio reseruationis superioris.
- 55 An remitti possit poena inposita nubentibus intra annum luctus.
- 56 Remitti non possunt poena libae edictali, de sec. nup. C.
- 57 Dos lucrata a marito ex statuto, vel incrementum seu augmentum lucratum ab uxore, illis transuentibus ad vltimum matrimonium, reseruat filijs solis illius matrimonii, unde lucrata, post mortem parentum.

Nuptias secundas detestandas non esse ut improbas & prohibitas, ecclesia docet catholica, can. aperiant, can. Deus mactulum, c. quod si dormierit, 31. q. 1. reuicque in eo Tertulliani sententiam, qui eas ut stuprum detestatur, Tertul. lib. exhortationis ad castitatem. & lib. de monogamia. Permittit enim eas Deus, c. hac ratione, 31. q. 1. c. virginibus eod. c. pen. & si. de secun. nup. l. c. carni. 7. & melius esse nubere quam vri tradit, et si melius sit viduum castum permanere, quam nubere & non vri. Nec quia non benedicuntur secundae vel vltiores post primas, ca. 1. & c. vir autem, de sec. nup. ideo impiae sunt: nam semel benedicta cum sint, videtur benedictio durare. § Nuptiarum secundarum appellatio repetit tantum, non immutat substantiam matrimonii: secundae dictae ratione proxime deficientis matrimonii, et si plures repetitae sint, § in rub. de sec. nup. C. Et ideo omnia quae antea explicata sunt de sponsalibus, & primis nuptiis dote & aliis, secundis continentur: exceptis quibusdam ritibus & privilegijs, quae speciali calculo signabuntur.

Interesset namque primum inter primas vnicasque, & repetitas nuptias: quod primae seu melius vnicae nuptiae comendantur, & laudentur: repetitae et si permittuntur, secundum veram rationem, vere fornicationes sunt, ut ait D. Chrysostomus, can. hac ratione, cum 2. seq. 31. q. 1. & ad rem edium in continentia concessa. Quod pluribus rationibus docet D. Hieronymus conc. Iovin. lib. 1. Et tutius visum est nubere in domino vni soli, quam in honeste multos admittere, c. 1. de iis qui fil. occid. c. veniens, qui cler. vel v. uent. can. quomodo virginibus, 31. q. 1. § Valerius § Maximus lib. 2. c. 1. dum de nup. agit. scribit, eas quae vno contentae matrimonio fuerant, corona pudicitiae honoratas apud Romanos: quod existimarent eum praecipuae matronae, sincera fide incorruptum esse animum, qui post depositam virginitatis cubile, in publicum egredi nesciret: multorum matrimoniorum experientiam, quasi legitima cuiusdam intemperantiae signum esse credentes. § Et § Pliarchus problem. 99. Quid est, inquit, quod publicis festis, veteri more: virginis non nubunt, viduae nubunt: an quod virginibus decorum, viduis vero multis praesentibus foedum nubere: se felices namque, ac fausta prima nuptiae, secunda vero tristes ac detestandae. Pudet enim vniuis aabuc eis, quibus antea nupservant, alios accipere, mortuos autem lugent. Quo fit, ut magis quieto, quam strepitu & deducuntium multitudinem delectentur. Dies vero festi adeo multitudinem distrabant, ut his rebus per otium interesse non possit.

§ Moscouitae § seu Rutheni concedunt quidem secundum matrimonium, sed vix legitimum putant: tertiam uxorem ducere sine graui causa non permittunt: quartam nec cedunt, nec Christianum ducunt. Atque in canonibus cuiusdam Ioannis Metropolitae Moscouitae scriptum habent, ut sacerdos si scies tertio matrimonium expetentem coniunxerit, officio priuetur, ut narrat

8 S^gignatur d. Liber Baro in comment. rer. Moscon. ¶ Quod ¶ mutua-
 rum est ab orientali ecclesiastica disciplina, cuius fidem ample-
 ctuntur. Nam in canonibus Nicephori confessoris sic statuitur,
 lib. 2. sur. orient. Bigamus non coronatur, sed in coenaculo, ut an-
 nis duobus, sacra non participet mysteria. Trigamus annis quinque e-
 mendetur, & sic admittatur. N. etas etiā Meropoltanus ad Con-
 stantinum Episcopum scribit, lib. 2. sur. orient. Bigamum annum
 a sacrorum mysterio abstinere debere, neque eum, qui preces su-
 per eos concepit, cum illis cibum sumere debere. Meminit Con-
 stantinus Harmenopolus lib. 4. Synodice decisionis habitæ sub
 Constantino Porphyrogeneta, & locero eius Romano, ab iisdem
 principibus subscriptæ, qua permittitur quadragenariis, si nul-
 los ex secundis nuptiis suscepissent liberos, ad tertias peruenire
 ad prolem habendam: iis autem qui trigessimum annum haberet
 pariter, etsi ex secundis fuissent liberos, ob infirmitatem ætat-
 is. Verum tam iis, quam illis, cum ecclesiasticis pœnis (de quibus
 in cap. de iis, cum seq. 31. q. 1.) quartas omnino nuptias improbat,
 & nullas dicit. Inferitur & nouella Porphyrogenetæ in iure orien-
 tali, lib. 2. tit. 2. ¶ *περὶ τῶν γάμων*, quæ in suggestu singulari partē be-
 nigniorum Constantinopoli legitur, qua prohibitum se quarto iungere mat-
 rimonio: alioquin imminente pœna ademptionis sacre commu-
 nionis, & expulsiōnis a factis & ecclesia. Pari modo de tertio sta-
 tutum, esse illud humanæ infirmitatis, sed non honestatis Chris-
 tianæ, libidinis perturbatioe vincente. Proindeque inibi statuitur,
 ut qui tertio nupserit, ad quinquennium non sit sacre com-
 munionis particeps, neve hoc tempus illi contrahatur, & postea
 non ei permittatur, nisi in sola Dominica Domini resurrectione,
 se iuniis antea expletis: atque ita tantum permittit matrimonium
 post quadragesimum annum, ut retulit Harmenopolus, si liberos
 quis ex prioribus non habuisset. Ita in concilio Neocæsariensi, c.
 1. de iis qui sequenter, 31. quæst. 1. penitentia sepe nubentibus in-
 iungitur, prohibetur, e: e presbyteri interueniant. ¶ Hinc ¶ se-
 cundo, iura sequeuntur, secundas vel repetitas nuptias inuantes, non
 benedici a sacerdote, cum primæ benedicantur, c. 1. & cap. vir au-
 tem, vel mulier, de secund. nupt. lib. 4. Decret. tit. 21. cap. fin. 2. d. ff. Et
 Dicitur Ambrosios tom. 4. super c. 3. prior. epist. ad Tim. homini unam
 uxorem decreuit Deus, cum qua benedicatur: nemo enim cum secun-
 da benedicatur. Quod & apud Romanos religiosum fuisse monet
 Plutarchus in problem. dum ait, Eodem tempore uxor cum viro con-
 secratur, quem admodum multa sunt in sacris, quæ absente viro, agi
 nequeunt. ¶ Prius ¶ autem amissa, alteram statim superducere, tum
 difficile est, tum vero iniquum. ¶ Simpium: quare & mortua uxore,
 flamen Dialis se sacerdotio abdicabat. In quo simiam & mimos e-
 gerunt vere religionis: ver. Dei, in qua statutum erat de sacerdot-
 e, Luit. c. 1. Virginem ducet uxorem, viduam autem, & repudia-
 tam, & sordidam atq; meretricem non accipiet, sed puellam de popu-
 lo suo, ne commisceat stirpem generis sui, vulgo gentis sue, quia ego
 11 dominus qui sanctifico eum. ¶ Quo ¶ factum etiam, postquam ac-
 ceptum est in ecclesia occidentali & Catholica sine uxore esse de-
 bere, quemadmodum docuimus in impedimentis, eum qui ad
 tractanda Dei mysteria promouetur, ut bigamus, qui duas habuit
 uxores, vel qui viduam duxerit, non possit ordinari, iure civili &
 pontificio, c. acutius, c. deinde, c. una tantum, & c. final. 26. dist. 1.
 cap. 1. 2. 3. & fin. de biga lib. 1. Decretal. tit. 18. §. 1. versio. & neq; uxori,
 quem modo oport. episc. & cet. cler. ad ordin. per du. in Aurb. collat. 1. tit.
 6. §. sed & si quis inter, & c. de nupt. coll. 4. Sic oportet Episcopum v-
 nius uxoris esse virum, ut ait Diuus Paulus, 1. ad Timoth. 3. c. 1. 26.
 dist. 1. id est, quod non promouetur bigamus: non autem quod
 12 illud. ¶ Proinde ¶ tertio, favorabiles in capiendis legatis sunt
 primæ, quam secundæ nuptiæ: si quidem legatum in dicta condi-
 tione, si non nupserit, relictum virgini, quæ nondum virum exper-
 ta est, eadem remissa quamquam nupserit, debetur: in vidua diuer-
 sum, Papin. l. cum val. 71. §. Marcie, de condit. & demonst. lib. 35. P.
 tit. 11. in iuncta gl. & l. 1. 2. & Aurb. cur. relatum, de ind. viduit. toll. lib. 6.
 13 Cit. 40. ¶ Nec ¶ mater, quæ ad secundas transiit nuptias, pro-
 pter ingratitude reuocare potest donationes prioris mat-
 rimonii libetis factas, exemplo eius quæ in honeste vidua viuit: cum
 tamen ea, quæ vidua ab unico matrimonio, possit, l. bis solis, 7. C. de
 reuoc. don. li. 8. tit. 56. Exceptis tribus capitalibus ingratitudeibus,
 de quibus nouella Iustiniani cautum est, §. mater tamen, de nupt. in
 Aurb. coll. 4. tit. 1. Aurb. quod mater, de reuoc. donat. C. si filius matris
 vitæ infidietur, vel manus impias ei intulerit, vel iacturam eidem
 14 vniuersi patrimonii fuerit molitus. ¶ Accedit, ¶ quod bona quæ
 relinquuntur pro pauperibus mulieribus dotandis & maritadis,

non possunt distribui in dotem viduarum, quæ nubere volunt,
 quantumcumq; pauperes sint, ut ait Bald. & Guil. Bened. in c. Ray-
 nuuius ad verba qui cum alio, num. 79. 3. par. quia appellatio mat-
 rimonii ad nuptias primas refertur, l. bona fides, §. hoc sermone de ver.
 sig. ¶ Neq; ¶ subditi clientes, qui pro maritadis filiabus virginibus
 domini seu patroni tenentur pecuniam conferre, pro vidua filia
 iterante matrimonium tenentur, ut notat Guid. Papæ. q. 57. in fin.
 ¶ Si ¶ quis etiam verberauerit clericum vultus uxoris virum, inci-
 dit ipso iure in sententiam excommunicationis canonis fauore
 clerici editi, non autem si bigamus, c. si quis suadente diabolo, 17. q. 4.
 c. vni. de cler. coniug. lib. 3. sexti Decret. tit. 3.
 ¶ Quarto ¶ differre videtur nuptiæ repetitæ a prioribus, quod 17
 secundæ puniuntur, ut exsolat iure ciuili: duobus maxime casibus,
 quando intra annum luctus sunt, ut nimium acceleratæ, vel quan-
 do liberi ex præcedente iure matrimonio: ut non nuptiæ, sed præ-
 cipitatio & liberorum iniuria damnari videatur. Itaq; sex pœnæ
 iure Codicis Iustin. l. 1. & 2. de sec. nupt. lib. 5. C. tit. 9. anticipans an-
 num luctus incurrit, ex constitutione Gratiani, & Valentiniæ, &
 Theodosii C. C. c. 1. ut sit infamis: 2. ultra tertiam partē be-
 norum suorum in dotem dare non possit secundo viro: 3. neque ei ultra
 eadem tertiam partem relinquere possit: 4. ut sit omnium supre-
 marum voluntatum, legatorum, & mortis causa relictorum ex-
 pers: 5. ut relicta a suprema voluntate prioris mariti amittat: 6. ut
 hereditates legitimas seu ab intestato ciuili vel honorario iure
 delatas, non possit ultra tertium gradum vindicare. Hæc placuerat
 partim l. 1. de iis qui no. inf. lib. 3. P. tit. 2. quæq; Iuris prædictæ aucto-
 ritibus, quibus sanctum visum est uxorem per annum virum, cuius
 memoria damnata non sit, elugere debere, Pan. l. solet, 10. & Vlp. l.
 liberorum, u. §. 1. eo. ¶ Annum ¶ olim decem mensium constituen- 18
 tes, postea expletem 12. l. 2. C. de sic. nup. Sic Ouid. lib. 1. Fast.
 Tempora digere res cum conditor urbis in anno,
 Consiuitur mensis quinq; bis esse suo.
 Sollicit arma magis, quam sidera, Romule, moras.
 Curas, finitimos vincere masor erat.
 Est tamen & ratio, Cæsar, qua moueri illum,
 Erroremq; suum, quo iuatur, habet.
 Quod satis est vitæ matris dum prodeat, in fans,
 Hoc anno statuit temporis esse satis.
 Per totidem menses a funere coniugis uxor
 Sustinet in vidua tristitia signa domo.
 Et rursum videtur Ouid. in 3. Fastor.
 Annus erat, decimum cum Luna receperat, orbem,
 Hic numerus magno tunc in honore fuit.
 Seu quia tot dignit, per quos numerare solemus,
 Seu quia bis quinq; femina mense parit.
 Et paulo post,
 Assuetos igitur numeros seruauit in anno:
 Hoc iugit spatio femina mœsta virum.
 ¶ Suscipiantur ¶ iura aliquid siuilitri contra uxorem, quæ hoc 19
 tempus non expectauerit, veluti quæ iam viuentem marito cogi-
 tauerit de violanda pudicitia, elegeritq; virum secundum, quem
 priore contempto haberet, Iustinian. §. alterum, de restit. & ea que
 par. in u. men. nouell. 39. Vnde etsi prolis natæ consideratio nulla
 sit, intempestas tamen cohibent iura nuptias infamia, §. nam si
 nulla, & §. si vero rationabiliter, & §. similiter per culpam, & §. si
 igitur ex prioribus, in Nouell. 22. §. prima si quidem nupte, de nupt.
 collation. 4. in Aurbent. Periuuam habet hoc anni spatium luctus
 habuisse prohibitionem & pœnam infamie, potissimum ratione
 prolis, quæ possit esse concepta ex commixtione pteris mat-
 rimonii: Si quidem ex lege Gordiani, l. decreto, 35. ex quibus caus. in-
 fam. irrog. lib. 2. C. tit. 12. tristior atratiusque habitus remissam ha-
 buit infamiam in luctu, verum acceleratio nuptiarum eandem
 retinuit, in iusto que labes perpetuo editæ pudori non solum nu-
 bent intra id tempus, sed ei qui eandem sciens prudenter du-
 xisset. ¶ Suadet ¶ & sacrificium indictum secundo nubentibus in- 20
 tra ea tempora a Numa Pompilio, Plutarch. in Numa. ut præ-
 cunq; ante decem menses a viri morte nupisset, vaccam præ-
 gnantem immolaret. ¶ In ¶ remissa luctus necessitate, æ qualis fa- 21
 cta est vxor viri primilegi, qui infamis non est, si uxorem non e-
 plugeat, l. uxoris, 9. de iis qui not. inf. lib. 3. P. tit. 2. at remat sit pro-
 lis miscendæ periculum, quæ cum natura ipsa immineat, nulla
 iuris fictione potuit honeste vel legitime obliterari.
 ¶ Aulus ¶ Gellus lib. 3. cap. 16. fufe disputat ex Plauti Cistella-
 ria, Menandro, Cæcilio, M. Varrone, Aristot. lib. 7. de hist. ani. c. 4.
 Hom. & vsu obseruato, constitutioneq; Adriani Cæsaris, partum 22
 posse

posse edi in decimo & undecimo mense a coitu. Sed & mitum quod ex Plinio refert, *lib. 7. cap. 5.* creditur fuisse & decimotertio mense posse: citaturque Mafurius auctor, qui scripserit L. Pappyrum praetorem, secundo herede lege agente, bonorum possessionem contra eum dedisse, cum mater partum tredecim mensibus tulisse diceret, quo tamen nullum certum tempus pariendi statutum ei videretur. Macrobius etiam, *lib. 1. Saturn. cap. 8.* dum soluit quaestione, cur in compedibus vinciretur. Saturnus Romae in templo, refert Appollodorum dixisse, Saturnum alligati per annum laneo vinculo, & solui ad diem sibi festum, id est, mense Decembri. Significare autem semen decimo mense in vtero animatum, in vitam grandescere, quod donec erumpat in lucem, mollibus naturae vinculis decinetur. Iustinianus tamen, *Novel. 39. §. fin. de vestit. dot. Et ea quae par. in 11. mens.* hunc partum post undecimum mensem a morte mariti editum, non existimat legitimum, sed aliunde quam a marito susceptum: & eam quae ita peperit, subicit poenis nubentis intra annum luctus. Narrat & Suidas, in *Demarato*, cum Demarati natiuitas fuisset denuntiata Aristoni patri, Aristonem subducta ratione, quod a nuptiis nondum elapsi essent decem menses, negasse hunc suum esse filium, atque ut notum abdicasse. Verum hic inter viuos coniuges potuit coniunctionis anticipatae haberi certior obseruatio. Quare ¶ cum intra haec tempora anni a morte mariti, partus conceptus nasci possit, per id tempus abstinentiam praetor censuit, a nuptiis, & ad tempus, quo solet lugeri, se reulit propter turbationem sanguinis, ut notat Vlpianus, *lib. 1. de iis qui not. infam.* Probatque sententiam Pomponii eam, cui legendi solemnitas remissa est, quae intra legitimum tempus partum ediderit, posse se statim nuptiis collocare, non aliter. Sic enim familiae diversorum maritorum, & bona iniuste, ei que publice damno, *l. super stat. de quaestio. C. 1. §. quomodo de ven. in sp. in P.* commiserentur, & secundo marito conceptus ab alio succederet, & natus sub altero marito ut eius filius habitus, patris hereditate priuaretur: quod certe valde iniquum est. Atque haec poena respiciunt maxime fauorem liberorum nondum natorum, non nuptiarum contemptum vel improbationem.

24. ¶ Remissa ¶ tamen hodie iure pontificio, permittiturque nuptiae intra illud legendi tempus. *cap. pen. Et fin. de sec. nupt. Et ibi interpret. 1. ad Corin. b. 7. gl. fin. in l. de sec. nupt. ad euitandam delinquenti occasionem:* iustus enim vilium est permittitur acceleratas nuptias, quibus homo, nempe liberi nondum nati & familia commixta offenduntur, quam peccati in Deum.

25. ¶ Desiderat ¶ namque coitum mulier, etiam quae concepit. Sic enim Aristoteles admoet, *lib. 4. de generat. animal. cap. 5.* solam animalium mulierem, & eam quam grauidam, coitum pati. *Homo enim, inquit, sua natura perfectum animal est: aliquid etiam in vtero suo spatium excrementi superest, quamquam non tantum, ut vel aliter possit alere: mulier inique ob eam causam coitum re-* 26. *cap. ¶ Quamquam ¶ non me laet O doctedum, in l. C. de sec. nupt. & alios gloss. in l. decreto, in verbo contrahere, ex quib. caus. infam. irrog. C. existimasse, poenas has nec iure canonico esse correctas in nubentibus intra annum luctus, & ita obseruari in Italia: neque ideo minus verum esse & legitimum matrimonium, quia non matrimonium per iura, sed acceleratio puniatur: Sed & illis accederet, quod ex causa etiam matrimonium contractum suspendi possit in concubitu, veluti donec a menstruis purgata sit vxor, & recens editus partus ablaetur, cap. ad eius vero concubitu. 5. dist. 1. Cui sententiae lubens subscriberem, nisi me remoueretur delinquendi occasio, cui via aperiretur, si mulieres continere non valentes, metu ne amitterent haec luctra, & metu poenarum, ad tacitam & secretam pollutionem & contortionem declinarent, Pan. in cap. fin. num. 3. de sec. nupt. Qua ratione arbitror me-*

27. *lius reipubl. consultum it. si remittantur. ¶ Vterque ¶ hac in re contra Iustinianum scripto eisdem & sanctione, Justin. l. 2. de indic. vid. toll. lib. 6. C. tit. 40. per quam licet, sublata lege Iulia Miscella, mulieribus viduis, etiam maritorum suorum interminatione preta, quae viduitatem eis indicit, & non dato sacramento ad secundas migrare nuptias: & nihilominus ea percipere, quae maritus dereliquit, poena cessante, siue habeat liberos, siue non habeat. Augeri enim, inquit, magis nostram rempublicam, & multis hominibus legitime procreantur frequentari, quam impiis perituris af-* 28. *fici volumus. ¶ Ceterum ¶ aliae sunt poenae secundo nubentibus imponit, nec in odium quidem nuptiarum, sed ad vitilitatem liberorum iam ex prioribus nuptiis susceptorum, & vt prospiciant leges, ne iniuria eis secundis nuptiis inferatur: quae certe nullo*

modo sublati sunt, pertractatae in *l. femina, Et sequentibus legibus, de secund. nupt. C.* Idcirco haec poenae communes sunt, tum mulieribus, tum viris secundo nubentibus, *l. generaliter, §. de secun. nupt. C.* vterque enim irrogare damnum liberis secundo matrimonio videtur.

¶ Nam ¶ quod ad virum pertinet, qui nouercam superinducit filiis, quantum noceat vulgo cognitum est, & ex probis auctoribus constat: vt Menander absolute dixit, in *sentent. comico. Gricor. cap. 24.*

Δεν θέσσει άλλου υπερχε καλον, Nullum maius malum nouerca.

¶ Sibaritis ¶ tulit legem Carundas, vt qui liberis nouercam superinduxisset, a consilio senatus & patriae submoueretur: nunquam ab eo existimans patriam recta ac salubria consilia sperare posse, qui liberis olim propriis male consuluisse, *Diodor. Sic. l. 6. v. Babilioib.* ¶ Dixerunt ¶ antiquiorum quidam nouercam quasi nouam arcam dici, *gloss. in §. sacerum, de nupt.* Melius tamen meo iudicio, quasi *λέα ἀρχη*, noua vel recens princeps: ea enim in domum traducta mariti, prioris matrimonii liberis nititur abrogare imperium, vt sibi & suis arroget: statim instituens bellum & odium irreconciliabile in eos, quos suis impedimento esse arbitrator.

¶ Vt ¶ Agrippina a Claudio Caesare superinducta liberis strenue protinus dedit operam, vt suus filius Domitius Nero a Caesare adoptaretur, & id consequuta ei imperium parens, statim & conspectu patris subduxit Germanicum & prima vxore natum, atque verita, ne contra, quam moliretur, accideret, immedicabile venenum marito, Locusta veneficae ope, in boleto porrexit, *Dion. Cassius, lib. 60.* Dehinc & Germanicum, & eius sorores interfecit, abcondito mariti testamento, *Xiphilin. in Nerone.* ¶ Et ¶ saepe nouercalibus delinimentis infatuati mariti, coguntur iudicium ferre contra proprium sanguinem, & filios ex heredere, *l. 4. de inoffic. testamen. in P.* Euripides in *Alceste.* illud ipsum insigniter exprimit,

Εχθρὸς ἴδ' ἢ ποῖον υπερχε πέλοισ Τοῖς ἀεὶ δ', ἐχθρὸς εἶδεν ἢ πτωχέσ, id est, Inimica enim est subiens nouerca liberis Prioris, viperam nihilo mittit.

¶ Abiit ¶ in proverbium, pro traci inimicitia, nouercae odium: & apud Cornelium Tacitum, in *l. nouercales manus.* Et pro insignimalo, nouerca: vt,

Dies quandoq; parens, quandoq; nouerca.

Nec potuit Canide veneficae odium supremum exprimere significantis Horatius, *lib. Epod. od. 5.* quam illo versiculo,

Quid, ut nouerca, me intueri?

¶ Nec ¶ solum liberis alienis nouerca nocet, verum & saepe quae nuptias repetit, preptiis officit: & semine immoderatae & intemperantes pleunque nouis maritis, non solum res filiorum, sed etiam vitam adducunt: vt ait Constantinus Celsar, *l. lex quae tu. 10. 22. §. lex enim de administ. tut. lib. 5. C. tit. 37.* Ideo ¶ cum Septimia mater Trachalorum, filiis irata, & in contumeliam eorum, cum iam parere non possit, Publio seni admodum nupfisset, postea quoque vtrumque testamento praeferret: aditus Angustus, & nuptias mulieris, & suprema iudicia improbauit, *Val. Max. lib. 7. c. 7.* Nec patitur etiam Iustinianus, *l. Justin. in fin. vers. pen. de secun. nupt. C.* genitores qui sese secundis nuptiis denouerint, irrationale odium ad priores liberos forsitan habentes, sine iusta ratione ingrati diuis, insimulare: neque innocuam posteritatem iniuriis afficere. ¶ Nuptiarum ¶ quoque secundarum etiam iniuria visa est pertinere Iustiniano ad maritum mortuum, cuius animam per eas contristari ratus est, *§. quae vero, de nupt. in auth. vt opinor, quia animis constat amor verus coniugalis, l. 3. de donat. int. virum & vxor. P.* & animi sunt immortales. Et proinde, in diuiduum amorem perpetuum esse existimamus: vt & Langobardi, qui redimendam vxorem, ab heredibus prioris mariti, per secundum maritum pretio statuerant. Sic enim lex apud illos sancita per

Rocharium regem, in haec verba, *l. si quis filiam suam, de sponsal. l. 2. legum Longobar.* Si quis filiam suam, aut quamlibet parente in coniugio alii dederit, & contigerit casus, vt illi maritus moriatur: potestatem habeat illa, si voluerit, ad alium maritum ambulandi liberum tantum. Secundus autem maritus, qui eam tollere disponit, de suis propriis bonis medium pretii, quantum fuerit dictum, quando maritus primus eam desponsauit pro ipsa meta dare debet ei, qui heres proximi mariti prioris esse inuenitur: et si noluerit accipere habeat ipsa mul. *er. Morgan cap. Et quod de parentib. eius adduxerit, id est, Phader sum. Parentes vero eius potestatem habeant: eam dandi ad alium maritum, vbi: Et ipsa*

R 4

illis voluerint. Et Mundium eius prioris mariti non habeant parentes, pro eo quod denegarunt voluntate suam: ideo redeat Mundium eius ad parentes proximis, qui prius eam ad maritum dederint: et si parentes eius non fuerint legitimi, tunc Mundium eius mulieris, ad curtem regis pertineat. Et si talis fuerit mulier, que maritum non vult, aut non possit habere: sit in eius potestate, ad quem Mundium de eo pertinet. Et si ille eam male habuerit vel tractauerit, et probatum fuerit, tunc liceat ei ad parentes suos reuerti: et si parentes non habeat, ad quos ipsa reuertatur, ad curtem regis habeat refugium, et Mundium eius regis sit.

38 hęc apud Longobardos lex. §. Iure fœdiali mulier, quę susceptis ex priore matrimonio liberis superstitibus, trāsit ad secūdum, etiam post annum luctus, amittit proprietatem rerum, quas ex facultatibus, priorū maritorū perceperit, siue iure sponsalium, aut solemnitate nuptiarum, aut donatione causa mortis, vel legati, vel fideicommissi titulo: easq; vel ad oēs liberos prioris matrimonii, vel ad vnum illorū, conseruata aliis legitima, tenetur relinquere, solo usufructu penes illam remanente, quam diu vixerit, sublata alienationis potestate, vt sanxerunt Gratian. Valentin. & Theodos. l. fœmine, 3. in princ. §. 1. et auct. in donatione, de secun. nupt. C. de inde §. et illi inhibita harum rerum inter liberos distributio, vel electio alicuius ex liberis: atq; omnibus quia omnibus æque irrogata iniuria: repetitione matrimonii, per legem fuerunt distributa, §. si vero exspectet, vers. venient autem, de nupt. in auct. lucrum, de sec. nupt. C. que & in marito repente nuptias locū habet, vt amittat lucra omnia, que ex priore matrimonio, & vxore, cuius existant liberi, siue nomine dotis, vel alio titulo consequutus est, & ea tenetur relinquere iisdem liberis, nec eligere quęquam ex illis possit. l. generaliter, §. iunct. auct. lucrum, de sec. nupt. C. §. hoc autem, de non elig. sec. nub. in auct. coll. 1. tit. 2. sed illi a lege vocati, et si heredes non fuerint patris, ea consequantur, d. l. generaliter, §. 1. de sec. nupt. auct. heres, de eod. tit. Nisi ingrati sint parentibus, d. auct. heres, de sec. nupt. C. §. si vero exspectet, et §. quoniam infirmas, et §. soluto, de nupt. in auct. coll. 2. §. In fauorem quippe liberorum hęc donata vel relicta creduntur. Et quanquam speciem indicat viduitatis, hoc videatur habere improbatam: tamen cum magis cura liberorum, quam viduitas iniungi videatur, æquissime recipitur, vt ait Terentius Iurisc. l. sed si hoc, 61. §. si de condit. et demonstr. P. Remittitur namque hęc pœna sublati liberis prioris matrimonii,

41 l. fœmina, §. illud de sec. nupt. C. §. Atq; optimum, laudabile, & dignum visum est Iustiniano, §. cum igitur, vers. optimum, de non elig. sec. nub. in auct. vt mulieres ita honeste se habeant, quatenus quę semel ad virum venerunt, seruetur inuolatum morientium thorum: Et huiusmodi, inquit, mulierem et miramur, et laudamus pariter, et non proclat virginitate ponimus: non tamen vt ideo secunda inhibeatur nuptia illis, que continere non possunt. §. Quod si nō conuollet ad secundas nuptias maritus superstes, vel vxor in lucro dotis, & donationis propter nuptias, vna cum liberis partem succedendo faciet in proprietate quoque, auct. si tamen abstineat, de sec. nub. C. §. quia vero mulieres, vt fiat sit. et in auct. collat. 9. constit. 7. §. soluto igitur, de nupt. coll. 4. Et potest libere eadem, quę ex lucro prioris matrimonii capit abstiniens a secundo, libere alienare, vel libere, vel extraneis distribuere. Neque possunt liberi reuocare, vel petere alienata, nisi intestatus intestataue decesserint: quo casu quę non alienata reperiantur, petunt filii, & ex illis nepotes, l. si quis, §. illud etiam, de sec. nupt. C. §. Et ex lege Theodosiana, l. mater que defuncto, 9. ad S. C. Tertul. lib. 6. C. tit. 55. ita demum filio, pleno iure, succedebat, si post mortem filii non repetebat nuptias: at lege Iustiniani, succedit, et si secundo nubat, in usufructu, vt diximus, si alii filii sint prioris matrimonii, & in proprietate, si nō sint: si aut filii prioris matrimonii mortui sint ante secundas nuptias, siue post secundas matris nuptias, d. l. fœmina, §. illud, de sec. nupt. C. §.

44 hinc nos, de nupt. colla. 4. in auct. §. Dummodo transiens ad secundas nuptias, si legitimam suscepisset tutelam filiorum, prouideat dari tutores filiis: aliequin eorum successione priuaretur, l. omnē matri, 6. ad S. C. Tertul. C. §. Fauore liberorum receptum nouellarum iure est, vt instituto herede extraneo generaliter, non censentur ea lucra illi relicta nec translata, nisi expresse in alios transpositio fiat, sed presumatur testator reserualle liberis, §. deinceps, et §. soluto, de nupt. coll. 4. constit. 1. auct. nunc autem, de sec. nupt. lib. 5. C. tit. 9. quamuis iure Codicis aliter fuisset receptū, l. si quis prioris §. si certum esse sancimus, de sec. nupt. C. §. Sed et receptum est ex communi & certiori interpretum calculo, auct. de defuncto, ad Tertul. C. §. consequens, de heredit. ab int. vsm. coll. 4. etiam ea quę pater vel mater consequitur ex bonis filii primi matrimonii decedentis, cum hodie glo. in l. fœmina, §. illud, in verb. possessione delata,

et ibi Bart. late videndum, qui contra, soluit de secun. nupt. C. l. matre, que defuncto, §. ad Tertul. illis succedant in proprietate, vna cum aliis filiis, teneat referre alii filiis eiusdem matrimonii, nec posse alienare, scilicet si ab intestato successerint: diuersum enim, si ex testamento illorum, vel codicillis, vt quilibet extraneus, auct. ex testamento, C. de secun. nupt. §. hinc nos, de nupt. in auct. §. cum igitur, de non elig. sec. nub. in auct. habuerint: quia videtur remississe iniuriam filius, §. si de in iur. ap. Iustina. §. Verum et obseruandum est, 47 quando mulier, vel vir, qui nuptias secundis se coniunxerunt, succedunt ab intestato filii prioris matrimonii, ex bonis quidē, quę fuerunt ex priore coniuge mortuo, per mortem filii ad se peruenientibus, nihil posse retinere, si alii fratres sint. Ceterum bona quę aliunde filio præmortuo perueniant, & in quibus cum fratribus defuncti succedunt, illis quæruntur: nec referuntur inuid prioribus liberis fratribus defuncti, auct. ex testamento, de secund. nupt. C. ibi, quę ex paterna substantia, & iunctis §§. ex quorum corpore sumta est auct. Sed & pater qui habet usufructum in bonis aduentitii filii, §. igitur, per quas perso. cuique acqui. l. cum oportet, de bonis qua lib. C. l. de bono mater. C. & maternis, eo non priuatur, si transit ad secundas nuptias, Iustin. in l. fin. de bonis mater. C. §. Sed et Gratianus, Valentinianus, & Theodosius l. si quę 48 mulier, ad S. C. Tertul. lib. 6. C. tit. 55. voluerunt, habentem liberos mulierem, ad secundas nuptias transeuntem, iustam quoque esse: sicut de ea diximus, quę intra annum luctus non uidebat, nisi a principe gratia in famam fieret, & illa medietatem omnium bonorum, quę essent tempore nuptiarū, iisdem filiis titulo donationis simplicis & irrenocabilis largita fuisset: cuius tamen usufructum dum vineret retinere poterat. §. Obseruandum etiam in hic est, de 49 lucris agi ex priore matrimonio procedentibus, vt liberorum ex eo natorum commodis referentur: non autē de iis quę redeunt soluto matrimonio ad coniuges, quę illorum ante coniugium erant, vel nomine illorum data. Siquidē donatio propter nuptias, quam vir superstes retinet, quam tenetur mulieri dare, si prior decessisset, sibi non liberis cedit. Sicut & dos, quę, mortuo marito, ad vxorem rediit, non quæratur prioris matrimonii liberis, siue ab ea, siue ab alio eius nomine data fuerit, vt notat Imperator Zeno, l. si liberis, 18. de dona. ant. nupt. lib. 5. C. tit. 3. Sunt enim hęc propria patrimonialia viri & vxoris, dosq; in patrimonii nomen transit, l. 3. §. fin. de minor. P. §. Quod et de donationibus reciprocis inter 50 coniuges expiendum est, vt potest quę compensationis non licet nomine potius censentur, Vp. l. quod autem, §. si vir, de don. int. vir. et vxor. lib. 24. P. tit. 1. l. si pater puella, C. de inoffic. test. l. de fideicommissio, C. de transact. & permutationis, l. sed et si lege, §. consultus, de part. heredit. in P. tit. idem & in remuneratoriis donationibus, vt pro lucris non habeantur, l. quod in vxorem, de nego. gest. C. l. si quis pro vxore, 22. de don. int. vir. et vxor. in P. l. Attius Regulus, de dona. in P. §. In propriis autem bonis, qui, quęve habet ex priore matrimonio liberis, & in coniugium aliud transit, alias pœnas patitur: nempe quod non possit secunda vxori, vel marito repetito, vel ex illis vitrico nomine donationis propter nuptias, si vir vxori dare, vel si mulier dotis causa, vel vitrico, testamento, vel alio modo donare, plus quam vni ex liberis, cui minus dederit, prioris matrimonii. Quod si aliter factum sit, datum reuocatur: & ex constitutione Leonis & Anthemii, l. hac adu. ali. 6. C. de sec. nupt. quod excedit ad liberos prioris matrimonii, æqualiter diuidendum redit: & secundum constitutionem Iustiniani, l. quoniam, 9. cod. etiam cum secundi matrimonii liberis partiendum. Quę tamen emendata fuit nouella, §. 1. §. nec illud, et §. optime, de nupt. in auct. coll. 4. tit. auct. ad eos. C. de sec. nupt. & secundum priorem Leonis & Anthemii statutū, vt ad solos prioris matrimonii liberos, quib. filii secundis nuptiis irrogata videbatur iniuria, contemtaue cura, pertineret. Fit autem æstimatio portionis relicte vel coniugifecundo, vel vitrico, & eius, quod filio prioris matrimonii relinquatur, habita ratione ad bona quę sunt binubo tempore suę mortis, §. quia vero hactenus de nupt. in auct. collat. 4. §. Possunt etiam 54 ter aut mater, qui liberos ex priore & secundo vel vltiore habent matrimonio, reseruatis singulis lucris ex singulis matrimoniis receptis, in propriis bonis, aliquem vel aliquos, siue prioris, siue secundi matrimonii præferre, dummodo reliquis legitimam relinquunt: quia si intestati decesserint, & bona propria inter omnes cuiusvis thori fuerint, de dicitis lucris, diuiduntur, Iustin. in §. illud quog, qui finalis est de nupt. colla. 4. in auct. tit. 1. §. Neque committendum est, coniuges qui prædecefferint factis de nationibus, vel legatis vel lucris, superstitibus relictis, posse prouidere, ne liberalitates illę in priores pœnas incidant, si transeat superstes ad aliud

aliud matrimonium: quippe quod receptum sit, expresse donan-
tem hoc posse prohibere, permittendo expresse, vel tacite, vxori
vel viro, cui relinquitur ad alias peruenire nuptias, vt eo modo etiam
si nubant, propria habeant, Bald. in l. 1. de sec. nupt. C. & in l. si
l. um quem habentem fam. erc. glo. in §. duo igitur, cir. prin. ip. titu.
34 in ver. sine vir. de nupt. in aub. ¶ Sicut ¶ & filii quoque, quibus per
secundas nuptias aueruntur hoc privilegium, Angel. in l. non est, P. ad
Terrul. Angel. in §. 1. de non elig. secun. nub. in aub. Angel. in l. mater,
C. ad Terrul. vt virtutemque notat, & disputat Franciscus Cremen-
sis, sing. 74. & Ludouicus Romanus, sing. 250. & consil. 219. quod in-
cipit, in Christi nomine ex themate consultationis promissio. volenti e-
nim non facit iniuria, vel dolus, l. cum donationib. de transact. C. l. 1. §.
vsque adeo, de iniur. in P. l. scienti, de reg. iur. Diximus autem has pœ-
nas priores deferendorum lucrorum, vel potissimum introdu-
ctas: quod prior matrimonium conferretur reliquæ hæc vxori, vt cura
esset illi diligentior liberorum. Atque res subiecta restitutioni,
contentionibus suis, in quorum gratiam inducta est, firma reman-
et, l. quoties, C. de fidei commissis. ¶ Contentit ¶ tamen Ludouicus
35 Romanus, singul. 250. virum non posse remittere pœnas mulieri
transenti ad secundas nuptias intra annum luctus: quia nubat
ita contra bonos mores, vt constat ex l. 1. de secund. nupt. C. dum ad

morum correctionem illam legem pertinere traditur: & quæ con-
tra mores bonos sunt, testamento cauere nequeant, l. turpia, & l. si
quis inquilinus, §. fin. de legat. 1. Cuius tamen opinio vera est apud
illos, inter quos pœna nubentis intra annum luctus retinetur:
non autem inter nos Gallos, quibus, vt supra dictum est, placuit
cum iure pontificio remitti. ¶ Et ¶ si honestius ducamus, si fieri
per continentiam possit, annum luctus innuptam transigere. ¶ In
pœnis ¶ porro l. hac edit. l. ali. de sec. nupt. nulla recepta est remissio. 57
Sed hic singulare annexendum est de antiphrasis, seu adiancamen-
to, seu incremento dotis, quæ mulier superuivens marito lucra-
tur, & de dote, quam mutuo in totum vel pro parte lucratur su-
peruivens vxori, ex statuto vel consuetudine locorum, vt Tolofæ:
quod eadem lucra debent seruari solis liberis eius matrimonii,
reperitis nuptiis, nec communicari liberis secundi, facit l. femi-
ne, in princ. & aub. vxore, de secund. nupt. C. §. Gregoriana, vers. per-
speximus, de non elig. §. fin. in aub. vt notat Baldus, ad aub. vxore,
de secund. nupt. & authent. ex testamento, & in l. generaliter, §. il-
lud eo. Butrigarius, ita consuluit, Franciscus Cremenis, sing. quæst.
172. qui Baldi sententiam, in l. fin. in fin. de bon. mater. quæ videba-
tur contraria, conciliat, vt locum habeat in usufructu,
non in proprietate, quam restituere
cogitur.

DE PERSONIS EXTRA LEGITIMAM CONIUNCTIONEM NATIS, ET NOMINATIS. LIBER X.

De Concubinis. Cap. 1.

- 1 Concubinatus habet umbram & similitudinem matrimonii.
- 2 Pellex est concubina cum vxore, & sine ea.
- 3 Pellex Gellio, concubina cum vxore.
- 4 Concubina Ethiois autiquis vxorato prohibita, permissa cal-
bibus, iure Pandectarum.
- 5 Concubina digna non erat nomine vel honestate matrisfamil. sed
vitiis.
- 6 Consuetudo habita cum muliere libera, presumptionem facit nu-
ptiarum.
- 7 Concubina que apud Hebræos.
- 8 פלגשחא pilegesch, seu concubina Rabbini, vxor sine solemnitate
ducta, cuius filii patri non succedebant, nisi in numeribus.
- 9 Concubina ab vxore, ritibus non affectione differebat.
- 10 Concubinas singulas singulis administratoribus prouinciarum, si
vxores non haberent, permittit Alexander Imper.
- 11 Concubinarum intemperatus numerus ante Euangelium usurpa-
tus cum vxoribus.
Commodus habuit 300. In Palmaria quisque que vult. Salomoni
fuerunt 700. & 300. Valdomero regi Mesconitarum, 800.
- 12 Concubinas vnum, vel plures Lituana mulieres pro facultatibus
mariti habebant.
- 13 Concubinum vnum vxori proximum viri permittit lex Solonis,
impotente viro.
- 14 Concubinatus Athenis Demetrio prohibitus.
- 15 Concubinatus iure civili Christiano prohibitus.
- 16 Concubinatus prohibitus iure Pontificio, & omnis coitus extra nu-
ptias: multo magis & clericis.

Egitima ¶ explicata nuptiarum tractatione, incidimus in concubinatum, vbi similitudo quædam & umbra matrimonii apparet: de quo quædam diximus, dum de ritibus Romanorum circa nuptias, & de triplici specie vxorum egimus superior. lib. cap. 5. explicantes concubinam vxorem esse, quæ vna habebatur. Si quidem solus concubitus prolis causa, nulla nuptiarum interueniente solemnitate, interueniebat. ¶ Referam ¶ hæc de re Pauli Iurific. verbal. l. Marcius. 1. 4. de verb. sign. lib. 50. P. quæ ita se habent: Marcius scribit libro Memorabilium pellicem apud antiquos eam habitam, quæ cum vxore non esset, cum aliquo tamen vivebat, eamque nunc vero nomine amicam paulo honestiore concubinam appellari. Caius Flaccus in libro de iure Papiriano scribit, pellicem nunc vulgo vocari, quæ cum eo, cui vxor sit, corpus miscet: quosdam eam, quæ vxoris loco sine nuptiis in domo sit, quam Greci παλλακή vocant, Laurentius Valla, lib. 6. elegant. c. 48. vtrique sententiæ subscribit, &

verum esse pellicem, seu melius pellicem esse eius, qui vxorem habet, & eius qui non habet, quod firmat ex cælis. ¶ Gellius ¶ No. 4. cap. 3. tradit pellicem concubinam appellatam, probrosamque habitam, quæ vincula consuetudinis esset cum eo, in cuius manu mancipioque alia matrimonii causa foret: quod antiquissima lege ostenditur, quam Numæ regis fuisse accepimus. Pellex adem Iunonis non tangit, sitangit, Junoni crinibus dimissis agnum faminam cedit. ¶ Quibus ¶ verbis improbat concubinatus cum eo, qui vxorem haberet, etiam iure præco ostenditur, veluti adulterinus: Sicut & iure Codicis repetita est, post multa secula, huius prohibitio, l. 1. de concubin. C. Cum tamen concubinatus cum cælibe permissus fuisset, & extra pœnam iure Pandectarum, l. in concubinato, de concubi. P. ob vitanda adulteria aliorum, & plurium feor-
tationes, malo hoc tolerato, vt maius pelleretur. ¶ Non ¶ tamen per omnia probato: quando & imminuta honestas eius mulieris esset, quæ se in concubinatum dedisset: ea enim, nisi liberta esset patroni concubina, vt matrisfamilias honestatem non habebat, l. stuprum intelligitur, de rit. nupt. 1. Permissus quidem in libertinis & vilibus petionis proculdubio concubinatus, dummodo sine stupro esset, hoc est, dummodo concubina non fuisset in concubinato alias patris vel filii, vel consanguineæ persone, l. 1. & 2. de concub. P. De ingenua honestiore aliquando dubitatum, l. 3. eod. Attamen & Aurelianus Imperator eam posse quoque haberi decreuit, vt auctor Flavius Vopiscus, in Aurel. & idem Iustinianus, leg. si qua illustri, l. 5. §. final. ad Orficia. ¶ Placuit ¶ tamen Modestino, in l. in libera. 2. 4. de rit. nupt. lib. 23. P. iit. 2. facit l. si vicinis, de nupt. C. cum distinctione l. in concubinato, §. 1. de concubin. in P. in libertæ mulieris consuetudine non concubinatum, sed nuptias intelligendas, si non corpore quæstum fecerit. ¶ Et ¶ apud Hebræos quoque interdum concubinæ dicitur, ancillæ concumbentes: interdum & illæ vxores, quæ præter legitimis ritibus, & consuetas solemnitates coniungebantur. Quod & usurpatum nationibus reliquis, aliquot exemplis ostendemus. ¶ Rabbini ¶ itaque dicunt in sacris eloquiis, פלגשחא pilegesch, seu concubinam eam esse, vxorē concubitus gratia absque קריירה רבבה chetuba ve kiduffim, id est scripto vel annali subarratione ductam, cuius filii non succedebant patri in hereditatem, sed datis muneribus ablegabatur. Ita Agar Ancilla dicitur vxor Abraham, Gen. 16. Cethura quoque vxor eiusdem mortua legitima Sara, Gen. 25. Veniant autem postea concubinæ, dum dicitur, Gen. eod. quod Abraham omnia quæ possidebat, dedit Isaac filio ex vxore legitima, scilicet Sara, filiis autem concubinatum largitus est munera. Sic iunctæ seruntur coniugii ancillæ, Gen. 30. Iacobo Balas, & Zelpha, cum tamen vxores legitimæ essent illi Lya & Rachel. Istæque concubinæ erant subditæ in do-